TALABALARNING MUSTAQIL TA'LIM KOMPETENSIYASINI RAQAMLI TA'LIM RESURSLARI ASOSIDA RIVOJLANTIRISH METODIKASI: BOSQICHLAR, TOPSHIRIQLAR VA BAHOLASH MEZONLARI

Raximov Sobir Ziyodullayevich
Samarqand davlat pedagogika instituti Aniq fanlar pedagogika oliy maktabi Informatika kafedrasi dotsenti

Asrorov Asliddin Alisher o'g'li
Samarqand davlat pedagogika instituti Ta'limda axborot texnologiyalari magistranti
aasroroff@gmail.com
DOI:https://doi.org/10.5281/zenodo.24287083

Annotatsiya. Maqolada raqamli ta'lim resurslari asosida talabalarning mustaqil ta'lim olish kompetensiyasini rivojlantirishning takomillashtirilgan amaliy metodikasi yoritilgan. Metodika maqsadni belgilash, raqamli resursni tanlash, topshiriqni bajarish va natijani tahlil qilishdan iborat to'rt izchil bosqichga, hamda mustaqil rejalashtirish, axborot bilan ishlash, topshiriqni bajarish va o'zini o'zi baholash ko'rsatkichlariga asoslangan baholash mezonlariga tayanadi. Tadqiqotda pedagogik kuzatish, so'rovnoma, amaliy topshiriqlar natijalarini qiyosiy tahlil qilish usullaridan foydalanilgan. Natijalar tizimli, individual va refleksiv yondashuv talabalarning o'quv faoliyatini boshqarishini izchil shakllantirishini ko'rsatdi.

Kalit so'zlar: raqamli topshiriqlar, elektron o'quv muhiti, metodika bosqichlari, baholash mezonlari, o'zini o'zi baholash, teskari aloqa, elektron portfolio.

Аннотация. В статье представлена усовершенствованная практическая методика развития компетенции самостоятельного обучения студентов на основе цифровых образовательных ресурсов. Методика опирается на четыре последовательных этапа — определение цели, выбор цифрового ресурса, выполнение задания и анализ результата — и на критерии оценивания, включающие самостоятельное планирование, работу с информацией, выполнение задания и самооценку. Использованы педагогическое наблюдение, анкетирование и сравнительный анализ результатов практических заданий. Результаты показали, что системный, индивидуализированный и рефлексивный подход последовательно формирует управление учебной деятельностью студентов.

Ключевые слова: цифровые задания, электронная образовательная среда, этапы методики, критерии оценивания, самооценка, обратная связь, электронное портфолио.

Abstract. The article presents an improved practical methodology for developing students' independent learning competence based on digital educational resources. The methodology rests on four sequential stages — setting the goal, selecting the digital resource, completing the task, and analysing the result — and on assessment criteria covering independent planning, information handling, task performance, and self-evaluation. Pedagogical observation, questionnaires, and comparative analysis of practical task results were employed. The findings show that a systematic, individualised, and reflective approach consistently fosters students' management of their learning activity.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Keywords: digital tasks, e-learning environment, methodology stages, assessment criteria, self-evaluation, feedback, e-portfolio.

Kirish

Raqamli ta'lim resurslarining nazariy imkoniyati ularni amaliy pedagogik jarayonga qanday kiritish masalasiga bog'liq. Takomillashtirilayotgan metodikaning asosiy masalasi — raqamli resurslarni mazmunli pedagogik jarayonga kiritish, ularning mustaqil bilim olish va o'quv faoliyatini boshqarishga ta'sirini kuchaytirish usullarini aniq bosqichlar, topshiriqlar va baholash mezonlari orqali qurishdan iborat. Maqolada ushbu amaliy tuzilma — to'rt bosqichli metodika, raqamli topshiriqlar tizimi, baholash mezonlari va o'qituvchi faoliyati — pedagogik tajriba materiallari asosida yoritiladi.

Metodikaning asosiy g'oyasi: har bir raqamli topshiriq oddiy nazorat vositasi emas, balki talabaning mustaqil ta'lim olish kompetensiyasini shakllantiruvchi bosqichli pedagogik vosita bo'lishi lozim. Buning uchun topshiriq maqsadni belgilash, zarur manbalarni tanlash, amaliy faoliyatni bajarish, natijani tekshirish va o'zini o'zi baholash bosqichlariga ajratiladi.

Metodikaning bosqichlari

Takomillashtirilayotgan metodika to'rt izchil bosqichni qamrab oladi: maqsadni belgilash, raqamli resursni tanlash, topshiriqni bajarish va natijani tahlil qilish. Birinchi bosqichda talaba o'quv maqsadini aniq ifodalaydi, bajarish muddatini belgilaydi va kutiladigan natijani yozadi. Ikkinchi bosqichda elektron darslik, videoma'ruza, raqamli maqola, taqdimot yoki interfaol mashq mazmuni va ishonchliligiga ko'ra tanlanadi.

Uchinchi bosqichda talaba ma'lumotni izlaydi, qayta ishlaydi, muammoli savolga javob yoki amaliy mahsulot tayyorlaydi; o'qituvchi esa yo'naltiruvchi savollar va qisqa maslahatlar beradi. To'rtinchi bosqichda natija belgilangan mezonlar asosida tahlil qilinadi. Masalan, pedagogika fanida ta'lim metodlarini taqqoslash topshirig'i berilganda talaba avval savol va mezonlarni aniqlaydi, elektron darslik hamda videoma'ruzalarni o'rganadi, taqqoslovchi jadval tuzadi va yakuniy xulosani elektron muhitga joylashtiradi. Bunday tuzilma o'quv faoliyatini bosqichma-bosqich rejalashtirishga, topshiriqni shaxsiy sur'atda bajarishga va murakkab vazifani kichik, boshqariladigan amallarga ajratishga imkon beradi.

Ikkinchi bosqichning muhim qismi — elektron manbalarni mustaqil tanlash jarayoni, talabaning axborot savodxonligi va tanqidiy fikrlashini rivojlantiradi. Bunda o'qituvchi barcha javoblarni tayyor holda bermaydi, balki manbaning muallifi, mazmuni, yangiligi, dalillarga asoslanganligi va ta'limiy maqsadga mosligini tekshirish mezonlarini belgilaydi. Masalan, bir pedagogik muammo bo'yicha elektron darslik, ilmiy maqola, videodars va ommabop internet materiallari taqdim etilib, talabalardan ularni ishonchlilik hamda amaliy qiymat jihatidan qiyoslash so'raladi. Talaba o'z tanlovini dalillar bilan izohlaganida axborotni shunchaki qabul qilishdan ko'ra, uni tahlil qilish va baholashga o'tadi.

Baholash mezonlari va teskari aloqa

Baholash mustaqil rejalashtirish, axborot bilan ishlash, topshiriqni bajarish va o'zini o'zi baholash ko'rsatkichlariga asoslanadi. Har bir ko'rsatkich tavsifiy darajalar orqali baholanib, talaba kuchli va takomillashtirilishi lozim bo'lgan jihatlarini belgilaydi. Baholash faqat yakuniy natijaga emas, reja tuzish, manba tanlash, xatoni tuzatish va o'zini o'zi baholash jarayonlariga ham qaratiladi. O'qituvchi baholash mezonlarini oldindan taqdim etsa, avtomatik izoh va yozma tavsiyalar bersa, talaba xatolarini aniqlab, ishini qayta ko'rib chiqadi.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Elektron muhitdagi tezkor teskari aloqa baholash jarayonini kuchaytiradi: avtomatik test, izohli baho yoki o‘qituvchi tavsiyasi xatoni o‘z vaqtida ko‘rsatadi, talaba tuzatish kiritadi va keyingi topshiriqda avvalgi kamchilikni takrorlamaydi. Oddiy test bilimni aniqlashi mumkin, ammo bosqichma-bosqich bajariladigan elektron loyiha talabaning rejalashtirish, izlanish va qaror qabul qilish ko‘nikmalarini kengroq namoyon etadi. Shu sababli o‘zini o‘zi baholash, tengdoshlar fikri va o‘qituvchi teskari aloqasini birlashtirish metodikaning muhim amaliy shartidir.

Amaliy qo‘llash shartlari va o‘qituvchi roli

Metodikaning samaradorligi raqamli vositaning ko‘pligiga emas, uning aniq pedagogik maqsadga muvofiq tanlanishi va o‘qituvchining muntazam kuzatuviga bog‘liq. O‘qituvchi mavzuga mos ravishda elektron testdan tezkor tekshiruv, munozara forumidan fikr almashish, elektron portfoliodan rivojlanish dinamikasini qayd etish, videokonferensiyadan esa izohli maslahat berish uchun foydalanadi. Pedagogik kuzatuv davomida talabaning faolligi, mustaqillik darajasi, topshiriqni bajarish sifati, teskari aloqadan foydalanishi va o‘zlashtirish dinamikasi muntazam tahlil qilinadi.

Bu yondashuvda o‘qituvchi tayyor bilimni beruvchi emas, balki elektron o‘quv muhitida talabaning mustaqil faoliyatini yo‘naltiruvchi metodik rahbar sifatida faoliyat yuritadi: u o‘quv maqsadiga mos raqamli materiallarni saralaydi, topshiriqlar murakkabligini bosqichma-bosqich oshiradi, bajarilgan ishlar yuzasidan teskari aloqa beradi va o‘zini o‘zi baholash mezonlarini tushuntiradi. Talaba esa belgilangan vazifani bajarish bilan cheklanmay, o‘z ta’lim yo‘nalishini rejalashtiradi, manbalarni tanqidiy tahlil qiladi, xatolarini aniqlaydi va keyingi faoliyatini tuzatadi. Metodikaning zarur amaliy shartlari: elektron o‘quv muhiti barqaror ishlashi, topshiriqlar mezonlari tushunarli bo‘lishi, raqamli vositalardan foydalanish bo‘yicha yo‘riqnoma berilishi va o‘qituvchi bilan muntazam aloqa ta’minlanishi.

Natijalar va muhokama

Amaliy sinov davomida tadqiqotda nazariy tahlil, pedagogik kuzatish, so‘rovnoma hamda amaliy topshiriqlar natijalarini taqqoslash usullaridan foydalanildi. So‘rovnoma talabalarning raqamli resurslardan foydalanish qulayligi, qiyinchiliklari va o‘zini o‘zi baholashga munosabatini aniqlashga xizmat qildi. Amaliy topshiriqlar natijalarini taqqoslashda dastlabki va yakuniy ishlar mazmuni, mustaqillik darajasi, manbalardan foydalanish sifati va xulosalarning asoslanganligi mezon sifatida olindi. Masalan, bir xil mavzu bo‘yicha oddiy qayta hikoyalash topshirig‘i bilan muammoli elektron loyiha natijalari qiyoslanib, qaysi shakl talabaning mustaqil qaror qabul qilishini ko‘proq rivojlantirishi aniqlandi.

Kuzatuvlar tizimli, individual va refleksiv yondashuv talabalarning mustaqil ta’lim olish kompetensiyasini izchil rivojlantirishini ko‘rsatdi. Kutiladigan natija talabaning topshiriqni o‘z vaqtida va sifatli bajarishi, o‘quv muammosini mustaqil hal qilishi, o‘z kuchli va zaif jihatlarini anglab borishi bilan ifodalanadi. Natijada talaba faqat tayyor bilimni o‘zlashtirmay, o‘z ta’lim jarayonini boshqarish tajribasini ham egallaydi. Baho mezonlarining oldindan e’lon qilinishi va elektron portfolioda dinamikani qayd etish talaba mas’uliyatini sezilarli oshirdi.

Xulosa

Takomillashtirilgan amaliy metodika raqamli ta’lim resurslarini mustaqil ta’lim kompetensiyasini shakllantiruvchi bosqichli pedagogik vositaga aylantiradi: maqsadni belgilash, resursni tanlash, topshiriqni bajarish va natijani tahlil qilish bosqichlari, to‘rt ko‘rsatkichli baholash mezoni hamda tezkor teskari aloqa yagona ishlaydigan tizimni tashkil etadi. O‘qituvchi rahbarligi va talaba mustaqilligining bunday uyg‘unligi ta’lim kompetensiyasini barqaror rivojlantirishning eng maqbul amaliy shartidir. Metodika mazmunan boyitilgan mustaqil ta’limni, o‘quv faolligi va mas’uliyatini kuchaytiradi.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni (11.12.2020 y., № ZUR-607). — T., 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5847-son Farmoni (09.10.2019 y.). — T., 2019.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasida raqamli iqtisodiyot va raqamli jamiyatni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari to'g'risida"gi PF-4652-son Farmoni. — T., 2019.
4. Qobilov A., Irgashev N., Xudoyberdiyev N. Pedagogika: O'quv qo'llanma. — T.: "G'afur G'ulom" nashriyoti, 2008. — 431 b.
5. Irgashev N., Irgasheva R. Pedagogik texnologiyalar: O'quv qo'llanma. — T.: "O'qituvchi", 2003. — 184 b.
6. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamalasining "Ta'lim muassasalarida elektron ta'lim resurslaridan foydalanish tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida"gi qarori.
7. LexUZ — O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi [Elektron resurs]. — URL: https://lex.uz.
8. Eduteria.uz — ta'lim platformasi [Elektron resurs]. — URL: https://eduteria.uz.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.